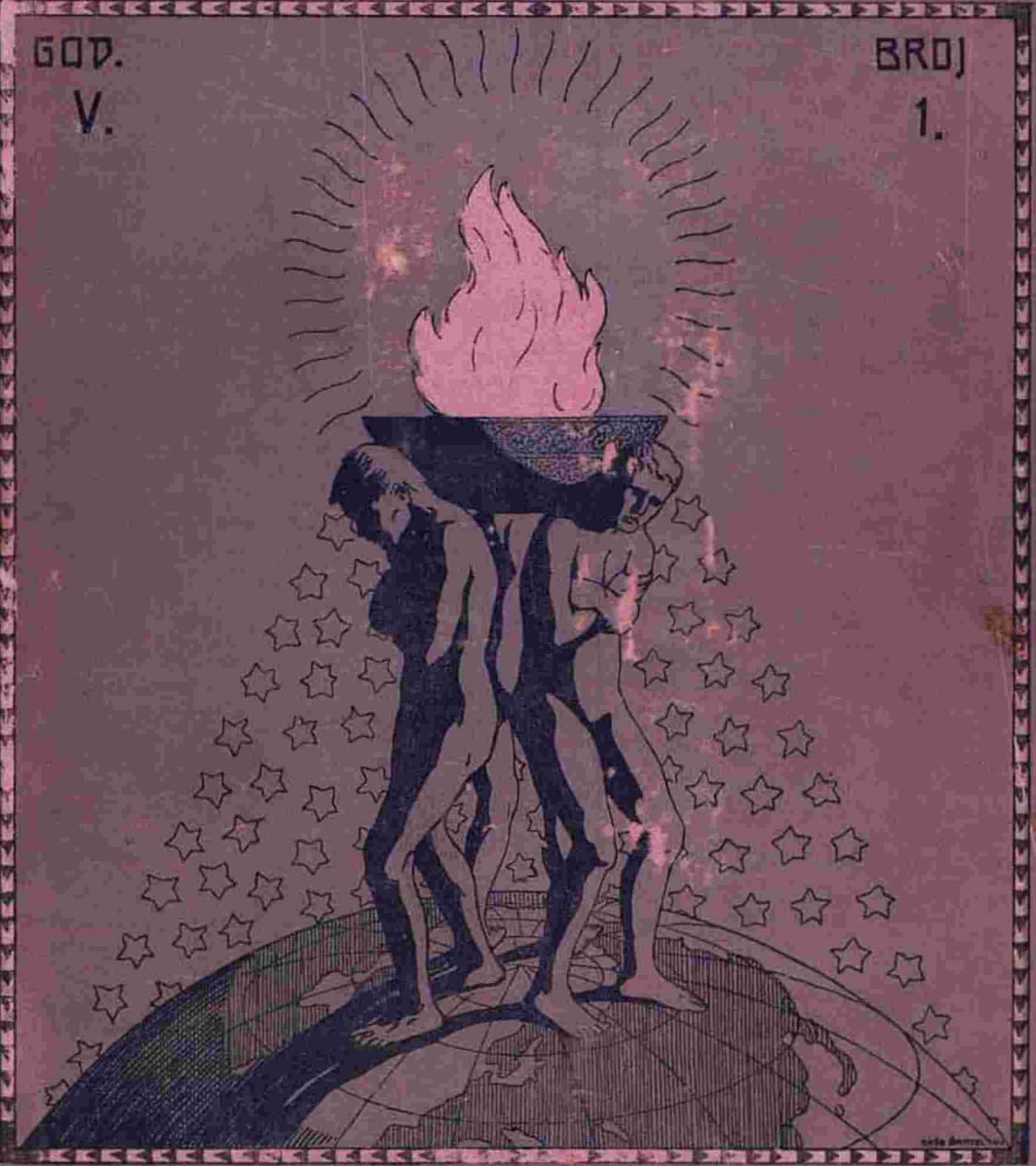

NARODNA PROSVJETA

MJESEČNIK ZA ŠKOLSTVO, PROSVJETU I KNJIŽEVNOST.

GOD.
V.

BRDJ
1.

VLASNIK I IZDAVATELJ:
HRV. UČITELJSKO DRUŠTVO NARODNA PROSVJETA ZA ISTRU U PAZINU

G. prof.
Zu

P.
M.

NARODNA PROSVJETA

MJESEČNIK ZA ŠKOLSTVO, PROSVJETU
I KNJIŽEVNOST.

1910.

VLASNIK I IZDAVATELJ: „HRVAT. UČITELJSKO
DRUŠTVO ‚NARODNA PROSVJETA‘ ZA ISTRU U
PAZINU“. Δ ODGOVORNI UREDNIK JOSIP BAČIĆ.

NARODNA TISKARA LAGINJA I DRUG. - PULA, ULICA GIULIA 1.

ČK $\frac{18}{1953}$

Č-46-B p. a

△△△

△△△

△△△

SADRŽAJ:

BROJ I.

Hrvat! —

Antropogeografija Istre, prof. Nikola Žic.

Povijest školstva u austr. Primorju (Istra), Antun vitez pl. Klodič-Sabladoski.

Iz života za život, ispjevao Fra Dobroje Zec.

Odnosaj između duše i tijela i moderna psihologija.

Prijedlozi pokrajinske konferencije tal. učit. Istre i odnosne odluke c. kr. pokr. šk. Vijeća.

Fridrik Vilim Foerster.

Književni prikazi:

Povjesne crte o samostanskom III. redu sv. o Franje po Dalmaciji, Kvarneru i Istri i poraba glagolice u istoj redodržavi.

Vijesti iz pokrajine:

Žalostan Božić.

Za opć. činovnike.

Za naše đake.

Iz Pazina.

Glasovi iz novina:

Vestnik. Allg. Deutsche Lehrerzeitung. Mladi Hrvat.

Lične i školske vijesti:

Pazinski kotar: Krbune. U Milotićevo brjegu. Imenovanje. Roditeljski sastanak u Zareču. Koparski kotar: Buzet. Nova škola. Krčki i lošinjski kotar: Baška. Potpore za zabavišta. Sistemizovano katehetsko mjesto. Potpora. Voloski kotar: Sveti Matej. Vjenčanje. Pulski kotar: Pula.

Omot. str. 24.

BROJ II.

Antropogeografija Istre, prof. Nikola Žic. (Nastavak.)

Povijest školstva u austr. Primorju (Istra), Antun vitez pl. Klodič-Sabladoski. (Nastavak.)

Siroče, Štefka L.

Prijedlozi pokraj. konferencije tal. učit. Istre i odnosne odluke c. kr. p. š. V. (Nastavak.)

Odnosaj između duše i tijela i moderna psihologija. (Nastavak.)

Kamo? Štefka L.

Kako moraju roditelji uzgajati svoju djecu. (Poslanica biskupa Dr. Mahnića.)

Književni prikazi:

Sv. Ocu Papi Piju X. spomenica i molba za slav. službu božju u tr.-kop. i poreč.-pulsjskoj biskupiji.

Ovogodišnje knjige naših »Matica«.

Vijesti iz pokrajine:

Roditeljski sastanak u Kastvu.

Njegova Visot Nadvojvoda Franjo Ferdinand.

Pazin.

Glasovi iz novina:

»Hrv. Straža« br. 2.

O narodnim čitaonicama u Istri (Vijenac), g. F. Š—ć.

Lične i školske vijesti:

Pulski kotar: Medulin. Ližnjan. Rovinjsko selo.

Pazinski kotar: Izvadak iz zapisnika sjednice c. kr. k. š. V..

Analfabetički tečaj u Zareču, Grdoselo.

Voloski kotar: Odlikovanje. Sjednica c. kr. kot. šk. V.,

Odbita molba. Koparski kotar: Vjenčanje.

Uračunavanje službenih godina. Sv. Donat.

Porečki kotar. Krčki kotar: Drugi slav. jezik u školi

Učiteljski stan. Društveni odbor. Omot. str. 60.

BROJ III.

† Ernest Jelušić.

Antropogeografija Istre, prof. Nikola Žic. (Nastavak.)

Povijest školstva u austr. Primorju (Istra), Antun vitez pl. Klodič-Sabladoski. (Nastavak.)

Sa obala Labe, pjesme Jakše Deprofundis-a.

Odnosaj između duše i tijela i moderna psihologija. (Nastavak.)

Kako moraju roditelji uzgajati svoju djecu. (Poslanica biskupa Dr. Mahnića.) (Nastavak.)

U jeseni, Crvenko Bijeloplavić.

Prijedlozi pokrajinske konferencije tal. učit. Istre i odnosne odluke c. kr. p. š. V., iznio Pačić.

Indeks normalija, V. Šepić.

Književni prikazi:

Glagolica u Istri.
Ovogodišnje knjige naših »Matica«. (Nastava!.)
Vergerius — glagolaš.

Vijesti iz pokrajine:

Roditeljski sastanak u Kastvu.
Đačko pripomoćno društvo u Voloskom-Opatiji.

Glasovi iz novina:

Higijena učit. zvanja, iz »Škol. Vjesnika«.

Lične i školske vijesti:

Naučni izlet u Istru i Dalmaciju. Zabavišta u Bugarskoj. Pučko školstvo u Bosni. Članovi c. kr. p. š. V.. Obavijest za ispite osposobljenja. Bosna i Hercegovina.

Omot. str. 92.

BROJ IV.

† Petar Flego, sonet, Nadan Zorin.

† Petar Flego.

Antropogeografija Istre, prof. Nikola Žic. (Nastavak.)

Povijest školstva u austr. Primorju (Istra), Antun vitez pl. Klodič-Sabladoski. (Nastavak.)

Dopis sa otoka Krka, Bodul.

Odnosaj između duše i tijela i moderna psihologija. (Nastavak.)

Nakon susreta, Štefka L.

Književni prikazi:

Ovogodišnje knjige naših »Matica«. (Konac.)

Vijesti iz pokrajine:

Škola i dom, izvadač iz govora Vl. Nazora na roditeljskom sastanku u Kastvu.

Glasovi iz novina:

Higijena učitelj. zvanja (»Škol. Vjesnik«). (Nastavak.)

Lične i školske vijesti:

Pokrajinska školska oblast (zapisnik). Sjednica c. kr. kot. š. V. u Voloskom. Drž. uzor-gospodarstvo Dubravica. Pazin. Imenovanje. Pčelarski tečaj u Pazinu. Vjenčanje. Na nauke. Slet.

Omot. str. 116.

BROJ V.

Poziv na gl. skupštinu učit. društva Nar. Prosvjete. Na znanje, Odbor N. Pr.

Legio fulminans, ispjevao J. Cecinović.

Antropogeografija Istre, prof. Nikola Žic. (Nastavak.)

Noć na Dunavu, pjesma, Vinodolski.

† Miroslav Grosman.

Povijest školstva u austr. Primorju (Istra), Antun vitez pl. Klodič-Sabladoski. (Nastavak.)

Odnosaj između duše i tijela i moderna psihologija. (Konac), napisao Filaletes.

Vijesti iz pokrajine:

Škola i dom, Vl. Nador (Konac).

Roditeljski sastanak u Pazinu.

Glasovi iz novina:

Higijena učit. zvanja (»Školski Vjesnik«). (Nastavak.)

Lične i školske vijesti:

Ispit osposobljenja. C. kr. p. š. V. (sjednice). Reforma pučke škole. Opašić — Omot. . . str. 136.

BROJ VI., VII. i VIII.

Čestitka Njegovom Veličanstvu (sa slikom).

Čitanke za hrv. pučke škole u Istri, Aug. Rajčić.

Povijest školstva u austr. Primorju (Istra), Antun vitez pl. Klodič-Sabladoski. (Nastavak.)

Kot. učit. konferencija u Voloskom.

† Ivan vitez Trnski, prof. Dr. Kević.

Pravni odnosi učiteljstva u Tirolskoj.

Kukavičja jaja, učitelj.

† Josip Klobučar (iz »Škole«).

Večer, pjesma Nadana Zorina.

O glavnoj našoj godišnjoj skupštini u Trstu 20. VII. 1910.

Za ljetne noći, pjesma, Nadan Zorin.

† Dr. Ante Tentor. † Pop Josip Dminić.

Književni prikazi:

Hrv. narodne popijevke iz Istre od M. Brajše.

Svjetovni nazor od Strizića.

Rad Staroslavenske Akademije u Krku. Krštenje Hrvata, Dr. Binički.

Vijesti iz pokrajine:

Školske prilike na Buzetskom Krasu, — ič.

Roditeljski sastanak u Pazinu.

Glasovi iz novina:

Higijena učiteljskog zvanja (Iz »Škol. Vjesnika« prevela Josipa pl. Glembag). (Konac.)

Lične i školske vijesti:

Iz sjednice c. kr. p. š. V. Volosko: Sjednica c. kr. k. š. V. Krk: Kako se brzo riješavaju učiteljske molbe. Sjednica c. kr. kot. škol. Vijeća. Oprostaj od umirovljenoga c. kr. kot. šk. nadzornika Frana Uršića. Program c. kr. gimnazije u Pazinu. C. kr. učit. škola u Kastvu. Raspis učit. mjesta. C. kr. k. škol. nadzornik za hrv. škole kotara Krk i Lošinj. Upisivanje u c. kr. pripravnicu u Pazinu. Ravnateljem. Raspust mjesnog škol. Vijeća. Vjenčanje. Ukinuta c. kr. pripravnica za učit. u Kastvu. Hinko Jelušić. Tečaj za poljodjelstvo u Splitu. Rudolf Sarson. Zamolba. Lisnica uredništva.

Omot. str. 188.

BROJ IX. i X.

Antropogeografija Istre, prof. Nikola Žic. (Nastavak.)

Povijest školstva u austr. Primorju (Istra), Antun vitez pl. Klodič-Sabladoski.

Kotar. učit. konferencija u Voloskom. (Nastavak.)

Najljepšoj između žena, pjesma J. Cecinovića.

† Ivan vitez Trnski, prof. Dr. Kević. (Nastavak.)

Što je ljubav? pjesma Crvenka Bijeloplavića.

Socijalologija, Filaletes.

Ubrani cvijet, Štefka L.

Moja rodbina, X.

Književni prikazi:

J. A. Komenského Veškeré spisy.

Vijesti iz pokrajine:

Drugi roditeljski sastanak u Pazinu: O potrebi ženskog uzgoja, Opašić.

Gospodarstvo.

Lične i školske vijesti:

Tečaj za usavršivanje pučkih učitelja u Spljetu, odnosno na Glavici. G. Licul. Pčelarski kongres u Budimpešti. Odlikovanje. Ispiti osposobljenja za učiteljsku službu. Iz sjednice zem. škol. Vijeća. Fran Franković. Imenovanje. Pučki učitelji ravnatelji c. kr. učiteljskih škola. Molimo. Pohvalne dekrete. Dalmatinsko učiteljstvo. Prilog: Iza skupštine. Vinko Šepić. Riječ uredništva.

Omot. str. 218., 1—10.

BROJ XI. i XII.

Apparebit vigilantibus, Dr. I. Pregelj.
Antropogeografija Istre, prof. Nikola Žic. (Nastavak.)
† Ivan vitez Trnski, prof. Dr. Kević. (Konac.)
Za zimske večeri, Jakov Cecinović.
Sjećanje i njegove mane, Renè.
Majka nad koljevkom, pjesma Nadan Zorina.
Povijest školstva u austr. Primorju (Istra), Antun vitez pl. Klodič-Sabladoski.

Kotarska učiteljska konferenca u Voloskom. (Konac.)

Romance. Gilda.

»Slobodna škola«, Filaletes

Književni prikazi:

Književno društvo sv. Jerolima u Zagrebu.

Primamo.

Vijesti iz pokrajine:

Stinjan, 23. XI. 1910.

Škola u Zabrežanima.

Učiteljski kandidati.

Pazin.

Lične i školske vijesti:

Ispit osposobljenja. Angelo Mosso. Pravni odnošaji učit. Dönjoj Austriji (osim Beča). Sv. Nedjelja kod Labina. Prva istarska Hrvatica — doktor. Vrbnik. Prilog: Nekoliko odgovora Šepiću, F. Barbalić. U ime tobožnje sloge, Mahulja.

Omot. str. 262., 1—3.

The first part of the document discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions. It emphasizes that every entry, no matter how small, should be recorded to ensure the integrity of the financial statements. The text also mentions the need for regular audits and the role of the auditor in verifying the accuracy of the records.

In the second part, the author describes the various methods used to collect and analyze data. This includes the use of questionnaires, interviews, and focus groups. The text explains how these methods are used to gather information from a diverse group of respondents, allowing for a comprehensive understanding of the subject matter.

The third part of the document focuses on the results of the study. It presents a series of findings that have been derived from the data analysis. These findings are presented in a clear and concise manner, highlighting the key points of the research. The text also discusses the implications of these findings and how they can be applied in practice.

Finally, the document concludes with a summary of the main points and a list of references. The references are carefully selected to provide a solid foundation for the research. The overall tone of the document is professional and informative, providing a detailed and thorough overview of the study.

Ulasnik i izdavaatelj: „Hrv. učiteljsko društvo ‚Narodna Prosvjeta‘ za Istru u Pazinu“.

Rukopisi se šalju Uredništvu u Pazin, a pretplate Franju Barballću, učitelju u Bernu kod Pazina.   Godišnja cijena 5 K.

Brvati!

Na omotnoj slici*) naše novine vidite muževe, koji teškim naporom nose među hrvatski narod u Istri oganj prosvjete.

Pomozite im, ako ste u istinu prijatelji ovih patnika!

Svi velite: Bez prosvjete nikud nikamo — svi znate, da je učiteljstvo prvi zublonoša prosvjete.

Ako želite, da se puk naš prosvjetli, dajte učiteljstvu pomoćnicu ruku! Nedostaju nam više samo lijepe riječi: treba nam realne pomoći, i po toj pomoći poznat ćemo prijatelje narodne prosvjete i pučkog učiteljstva.

Otvorite novinu i pročitajte ju!

Ako vidite, da je vrijedno, pošaljite nam pet kruna za pretplatu; ako Vam se čini, da je sadržaj premalen, pretplatite se, pak će biti veći; ako vidite, da je sadržaj loš, pošaljite nam boljih članaka, pak će biti bolji;

ako Vam se novina sviđa, širite ju u narodu:

Praznih riječi pohvale i prijekora ne potrebujemo.

Bit ćemo tako slobodni te ćemo držati za pretplatnika svakoga, koji ne povratí prvi broj.

Našim pretplatnicima i hrvatskom narodu sretna nova godina!

„Hrv. učit. društvo ‚Narodna Prosvjeta‘
za Istru u Pazinu“.

*) Slikao prof. Šaša Šantel.

Antropogeografija Istre.

Prof. NIKOLA ŽIC.

I. Uvod.

U riječi »antropogeografija« krije se par grčkih riječi (anthropos = čovjek, geografija = opis zemlje), koje u prijevodu znače »opis zemlje i čovjeka«, tako da bi mjesto onoga naslova svim slijedećim člancima mogao biti također ovaj: »Istra: zemlja i narod« ili još točnije: »Istra: priroda i žiteljstvo«. Antropogeografija je naime nauka o utjecaju prirode na čovjeka, na njegov život, a s obzirom na Istru ima da prikaže utjecaj prirodne okoline na istarsko žiteljstvo. Priroda nam ne će biti glavno, jer je već prošle godine opisana u ovom časopisu. Ona daje samo osnovu za opis istarskoga žiteljstva, koje valja prikazati ne samo statistički¹⁾ nego polag antropogeografske nauke Fridrika Ratzela²⁾ u svim odnosima prema prirodi, kako je već donekle za Istru učinio Norbert Krebs³⁾ a za Dalmaciju Filip Lukas⁴⁾. Ali mlada Ratze-lova nauka slabo je još svijetu poznata, pak je sigurno potrebno, da bude ponajprije govor o njoj općenito, dakle posve teoretski, dotičući se Istre samo gdje gdje.

Nauku o utjecaju prirode na čovjeka krstio je Ratzel spomenutim imenom tek pred četvrt stoljeća. Ali ako joj je ime mlado, nije sadržaj. Već su se grčki mislioci bili duboko zamislili u očitu zavisnost značaja i povijesti narodâ od njihove prirodne okoline. Kasnije se u srednjem vijeku nije više na to mislilo, a i novi vijek se tim pitanjem počeo temeljitije baviti jedva u drugoj polovini XVIII. vijeka pripravlajući sigurno tlo, na kojem počiva antropogeografija našega doba. Da se danas geografija, koja je u posljednje vrijeme polučila upravo sjajnih uspjeha kao prirodna znanost, ne razvija više samo kao nauka o zemaljskoj površini, već naročito i kao nauka o svezi prirode i čovjeka, dva su razloga. U jednu ruku nije moguće zemaljskom površinom proglasiti samo tvrdu zemaljsku koru i iz geografije posve isključiti vode, uzduh, bilinski sag, životinjski i čovječji život. Već s ovoga stanovišta daje priroda geografu dovoljno prilike, da se pozabavi i čovjekom, jer njegova naselja i ceste, vrtovi i polja, pa i samo njegovo raširenje i gustoća, jednako su predmeti (činjenice) na zemaljskoj površini baš kao što šume i livade, brda i doline, jezera i rijeke. U drugu ruku pozvana je geografija u prvom redu, da pomogne riješiti opći filozofijski problem »čovjek i zemlja«. Pita se naime, na koji način i u kolikoj mjeri utječe prirodna okolina na život

¹⁾ To su već učinili mnogi, a najbolje B. Benussi: »La Regione Giulia« 1903.

²⁾ Otto Schlüter: »Die leitenden Gesichtspunkte der Anthropogeographie, insbesondere der Lehre Friedrich Ratzels«, štampano g. 1906. u »Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik«, što izlazi u Tübingenu.

³⁾ »Die Halbinsel Istrien« 1907.

⁴⁾ »Utjecaj prirodne okoline na stanovništvo Dalmacije (anthropogeografska studija)« Dubrovnik 1906.

narodâ i razvoj njihove povijesti, u kojem je snošaju životna snaga ljudskoga društva prema vanjskim utjecajima, kako se taj snošaj s vremenom mijenja, koji faktor pobjeđuje. To je dakle veliko pitanje, koje je od važnosti za historiju i sve znanosti o organskom životu, ali je od važnosti također za geografiju u Ratzelovu smislu, jer baš ona proučava jedan faktor, koji je u historijskom vremenu relativno nepromjenljiv. To je tlo, to je zemlja, koja — budući više manje uvijek ista — daje svomu žiteljstvu cijeli niz istih zadaća, a te mora žiteljstvo uvažiti, bilo da je ove ili one pasmine i darovitosti, bilo da je na većem ili manjem stupnju kulturnoga razvoja. Stoga nije dakle čudo, da spomenuti problem u velike zanima geografa, koji jedini dobro pozna tlo, na kojem se ljudski život razvija, a također je posve razumljivo, da se za riješenje toga pitanja na prvo mjesto tura geografija, koja je u XIX. vijeku kao prirodna znanost izvanredno napredovala. Upoznavši zemaljsku površinu (u najširem smislu) hoće da se postavi u službu nauke o čovjeku, na kojega u prvom redu i najjače utječe tlo, priroda.

U razvoju antropogeografije tri su načina nastala u rješavanju toga problema. Prva dva su već plod grčkoga mišljenja, a treći najsavršeniji je Ratzelov. Ponajprije se dovelo u svezu karakter naroda sa klimom (Hippokrates, kasnije Montesquieu). Jednolična toplina južnih zemalja — rekoše — čini narode tromima i miroljubivima, ali duševno veoma sposobnima, dok žitelji na sjeveru radi ljetne žege i zimske studeni ne mogu biti prvaci u znanosti i umjetnosti, ali su tjelesno čvrsti i ratoborni. Grci žive u zlatnoj sredini, tako da im jug daje duh a sjever snagu, dok su zla svojstva od njih daleko. Slično je Bodin u XVI. vijeku otkrio još smjeliji »zakon«: što manje vrućine prima čovjek iz vana, to je veća unutrašnja, koja se očituje u njegovim djelima. Tako on tumači vojničku premoć sjevernih naroda nad južnim, na pr. Engleza nad Francezima, Škota nad Englezima itd. Ali ovaj način zaključivanja ne valja, jer hoće da naprečac jednim jedinim faktorom (klimom) protumači ono što je u čovjeku najzamršenije i najtajnije, karakter. Od same topline duša narodna jamačno nije zavisna. Klima utječe na duševni život čovjeka zapravo samo neizravno, u koliko naime utječe na biljke, vlagu, toplinu, vjetrove, tlo uopće. Teoriju o podneblju moralo se dakle ostaviti, kad se javio novi način u rješavanju problema. Mjesto same klime uzeše u obzir sve prirodne utjecaje neke zemlje, a mjesto psihičnih glavnih svojstava narodâ postavilo se njihov kulturni razvoj, tako da drugi način ispituje uopće djelovanje prirode na kulturni razvoj naroda. Pita se naime, kako i zašto u jednom kraju priroda pospješuje kulturni razvoj a u drugom ga priječi. Pri tom se je odmah pomislilo na sjajnu pojavu helenske kulture i dovelo ju u svezu sa svojstvima prirode: krasno podneblje, izvanredna razvedenost grčke zemlje, veliki broj samostalnih jedinica, kojima ne fali brda, nizina i mora,

vijugava obala sa sigurnim lukama za rascvat pomorske trgovine, bezbroj otoka za razvoj brodarstva itd. Sve je to lijepo i dobro, ali ipak nije dovoljno, i kad bi se još toga mnogo nabrojilo. Da nešto fali, uvjerit će nas pitanje: a zašto je ta kultura u Grčkoj ocvala i nikad se više nije vratila, premda su prirodni utjecaji uvijek i do danas isti? Ne treba se obazirati na sam vrhunac helenske kulture, nego bi valjalo potražiti one značajne crte, koje se javljaju neprestano u cijelo vrijeme grčke povijesti ni ne misleći na to, da li u zemlji živu daroviti Heleni ili primitivni barbari. Te i samo te crte (pojave), u koliko su prirodnom Grčke uvjetovane, ispituje antropogeografija. Kaošto je prvi način jednostran, tako ni spomenuti ne valja, jer uzima u obzir promjenljivost (kulturni razvoj). Jedna im je pako pogriješka zajednička: svezu naroda i zemlje traži se odviše izravno, a zaboravlja se posve na utjecaj susjedstva, daljne okoline, i na utjecaj daleke prošlosti. Tako se može kod Grka sa sigurnošću istaknuti neprestani azijski utjecaj (argonautska ekspedicija, trojanski rat, salaminski boj, mezopotamska i nilska kultura, bizantinsko carstvo i tursko gospodstvo) i u doba jakosti i u doba slabosti narodne. A kako utječe dulji ili kraći boravak u nekom kraju, najbolje se može promatrati baš u Istri: ovdje je prastari rimski gradić, u kojem je građanin pun sebe i svoje prošlosti, ondje blizu staro selo sa mirnim i skromnim ratarskim žiteljstvom, a u njegovu susjedstvu novije naselje sa jasnim oznakama onoga života, kakav su ti ljudi provodili pred 3—4 vijeka prije na nemirnom Balkanu, odakle su se ovamo preselili. Došli su ovamo sa gotovom prošlošću, koja se je razvila u drugačijim prilikama i u drugačijoj prirodi, a nova ovdješnja okolina čakako da na njih utječe, ali je potrebno dugo dugo vremena, dok se asimiliraju svojim susjedima starijih vjekova. Vrijeme je dakle za problem prirodnoga utjecaja veoma važno.

Promatrajući svojstva naroda traži se čimbenike prirode, od kojih ona zavise, samo se pri tom ne gleda, kojim putem, na koji način prelaze od prirode na narod. A to je baš glavno, kako tvrdi Ratzel, i upravo je ovdje ishodna točka trećega načina, koji nastoji riješiti zagonetku »priroda i čovjek«. Treba ispitati zavisnost radnje ljudi od prirode, jer je nedvojbeno, da zemaljska površina i prirodna okolina uopće sa svim svojim osobitostima utječe baš putem radnje na ljudski život. U ostalom jasno je po sebi, da kretanje (a i to je radnja) ljudi nije slobodno od oblika tla. I željezničkom vozu je lakši put iz Herpelja u Pulu nego obratno, kaošto je putnik prevalio više od pô puta, kad je na svom putovanju već stigao na Poklon. Uza sve promjene boljih prometnih sredstava gorje će uvijek sprečavati kretanje ljudi a nizine će ih pospješivati. Seobe narodâ, prenašanje trgovine uvijek će kretati stanovitim putevima, koje je priroda odredila. To vrijedi također za kretanje i širenje ljudskih misli, dakle i za duševna dobra. Za cijeli život čovječanstva u svim

njegovim pojavama je dakle prostor veoma važan i odlučan. Ovdje počinje pravi — makar nam se isprva pričinja dosta pust — sadržaj antropogeografije, koja ima da ispita »jednostavni snošaj među mirnom zemaljskom površinom i promjenljivim čovječanstvom«. To je temelj.

Kretnja je dakle bitna oznaka svega života, svega živoga, pače možemo s Ratzelom reći: život je kretanje u prostoru. Čovječji život je u svom radu doista privezan uza zemlju, makar i nije u istoj mjeri kao na pr. voda, koja se posve pokorava sili teži. Premda se čovjek raznim tehničkim sredstvima nastoji oteti ovisnosti zemlje, ipak je od nje za čudo to više ovisan, što je kulturniji. Obično mislimo i tvrdimo baš protivno, da su naime primitivni narodi veći robovi svoje prirode od razvitijih. Nije tako. Cijela kultura Engleza je radi ugljena i željeza danas prikovanija uz zemlju nego pred jednim stoljećem. Englezima pastirima je inzularnost njihove domovine od manje važnosti nego trgovcima-pomorcima. Rataru može povodanj na njegovoj njivi učiniti veću štetu nego Indijancu, koji se seobom lako ugne nevolji, samo što joj ratar lakše predusretne, jer prirodu bolje pozna. Oblici i pojave zemaljske površine bitno dakle utječu na kretanje ljudi (kaošto i na kretanje bilja i životinja). Obično je kretanje iz nizina u gorje, s mora u unutrašnjost kopna, iz sela u grad, ali može biti i obratno, kakovo baš u Istri djelomice i jest. Pri tom ne dolazi u obzir samo veliko kretanje trgovine, seoba cijelih naroda, nego naročito kretanje pojedinaca, obitelji, malih skupina ljudi, kretanje kulturnih utjecaja, koje malo tko zamjećuje. Ovakvo se miješaju pasmine, mijenja se jezik, širi se kultura, kolonizatorski se trajno osvaja neko područje. Ovakovo besvjesno kretanje raznih vrsti moguće je naći na svakoj stranici istarske povijesti, samo je teško svaki put odrediti mu posljedice. Tako je rimsko oružje i kultura prodrla u Dalmaciju, izraziti morski rub, odmah kad je Rim prisvojenjem Sicilije postao pomorskom državom, a onda je tek osvojenjem gornje Italije udario svojoj politici i kopneni pravac, tako da Istru preko Aquileje prekriljuje rimski orao, tek kad se preko Norika i Panonije pomamio za srednjom Evropom. Tako su i Mlečići prije osvojili Dalmaciju nego Istru, a i talijanski kulturni preporod u XVI. vijeku jače se odrazuje u Dalmaciji nego kod nas. Sigurno je Istra bila slabije spremna da primi ovaj podražaj. Njezino žiteljstvo nije bilo kulturno kao ono u Dalmaciji. Primitivan čovjek ne može se tako priljubiti svomu tlu kao kulturnan, koji ga bolje obrađuje i više iskorišćuje, tako da se na istom prostoru može prehraniti sve veći broj ljudi. Veoma razvit i brojnan narod pusti konačno u svojoj domovini tako čvrste žile, da ga jači može pobijediti i pokoriti, ali ne može ni iščupati ni potisnuti, pak se danas u Evropi mijenjaju granice državama, ali narodi na svojoj granici jedva gdje uzmiču pred protivnikom.

Za život ljudi od osobite je važnosti smještaj njihova zavičaja t. j. svojstva tla, klime i vegetacije, odnošaj prema susjedstvu osobito glede prometnih sveza i zapreka. Nije dakle moguće govoriti o smještaju same Istre, nego valja promatrati i okolinu, s kojom imade jednake ili oprečne uvjete privrede, saobraćaj, razvoj. Veliku ulogu ima dakako more, kojega se žiteljstvo isprva boji, a s vremenom ga silno iskorišćuje, tako da se jasno opaža kretanje u smjeru od unutrašnjosti zemlje prema primorju i obratno. Zemlja, koja je smještena posve osamljeno, daleko od velikih puteva svjetskoga prometa, zaštićena je, te je ne će lako pohoditi ni zlo ni dobro, sačuvat će svoju starinu, slabo će se razvijati, život će u njoj osiromašiti i zakržljati. U ovakovu su položaju otoci bez sveze sa glavnim žilama prometa, onda rubovi (Dalmacija) i poluotoci kopna, nepristupno gorje (Crna Gora) i močvare. Ovakovi predjeli su utočišta potištenim narodima raznih vjera, kultura i krajeva. Da je Istra bila refugium, poznato je, i nemaju baš krivo oni, koji govore, da je ova zemlja po žiteljstvu šarovita kao mozaik. Uz staro romansko i slavensko žiteljstvo nije teško u njoj na kojem uskom prostoru naći novijih pridošlica iz svih krajeva Italije, sjevera (»krunjeli«) i cijeloga Balkanskoga poluotoka (južnih Slavena, Rumunja, Arbanasa, Grka). Ovdje će biti na mjestu, da se dotaknem smještaja Istre, koji je sa antropogeografskoga stanovišta dosta drugačiji nego sa stanovišta fizikalne geografije. Oblik poluotoka znatno utječe na sudbinu njegova žiteljstva. Gorje na sjeveru i istoku odbija Istru od zaleđa, čini ju izoliranom, na neki način otokom. Preko Učke slabe su uvijek bile sveze sa kvarnerskim područjem. Tu je činjenicu »Liburnjanin« dobro shvatio i u posloviци kategorički izrazio: »Istina je istina, da je za Učkom Istrija«. ¹⁾ Nešto je jače utjecao sjever preko Ćićarije. Odatle dođoše njemački osvajači i gospodari u srednjem vijeku, Luterov protestantizam preko Kranjske na pragu novoga vijeka, a i danas je u kulturnim, gospodarskim i političkim pitanjima — hoćeš ne ćeš — Istra Kranjskoj bliža nego li Hrvatskoj. Od obiju granica, mora i Krasa, važnija je prva. More, što sa triju strana pláče poluotok, otvara put k Italiji, kojoj je politički i kulturno Istra bliže nego u fizikalnom pogledu. Ne mogu se doduše poreći ni sveze, koje ju spajaju sa ostalim kraskim zemljama, naročito sveze etnografske i gospodarske, ali u sveukupnom razvoju istarska prošlost više je odraz prekomorskih nego zagorskih utjecaja. Samo pogled na seobe i kolonizacije u Istri nam jasno otkrivaju vjekovni boj ovih dviju sfera, koje su jedna drugoj tako oprečne, kako je oprečna klima i vegetacija s ove i s one strane kraske grbine. U toj borbi sama Istra je nemoćna, nema vlastitog impulsa. U njoj se jedan dio priključuje zapadu i neprestano ga zaklinje za pomoć, kaošto se drugi dio vječito nada pomoći od protivne sfere. Smještena u veoma prometnom kraju Evrope,

¹⁾ Vj. Klaić: Opis zemalja, u kojih obitavaju Hrvati. Zagreb 1883. III. sv. str. 10.

gdje se morski jadranski put nastavlja po kopnu preko Alpi u unutrašnjost kontinenta a drugi iz padске ravnice prelazi u panonsku, ostaje Istra usprkos svemu tomu osamljena u kutu daleko od toga bučnoga života. Pa ni sjaj i veličina Aquileje u rimsko doba ili Mletaka u kršćanskoj eri ne odražuje se u sudbini Istre baš u osobitoj mjeri — sigurno ne u onolikoj, kako to hoće da prikaže današnja talijanska knjiga. Danas stoje na uglovima istarskoga trokuta tri najznatnija pomorska grada, bojna luka Pula i snažni trgovački emporiji Trst i Rijeka, a ipak je među njima Istra tako tiha, kao da spava ili od vjekovnog sna jedva tare oči. To je prokletstvo njezina smještaja. Premalena je, da bude sama za se samostalna jedinica. Na malom prostoru je inače život obično intenzivniji, razvoj brži i vrhunac razvoja viši nego u prostranoj nizini. Dosta je spomenuti Grke odnosno Ruse. Ali na malom prostoru ide brzo ne samo razvoj nego i propadanje. Ovaj zakon opaža se i u istarskim primorskim gradićima, kojima je već kulminacija prošla, a sada blijede, dok se izvan njihovih zidina po cijeloj Istri javljaju prvi znaci novog života. Opet odlučuje prostor. Na otvorenom velikom prostoru lako se širi narod ili neka kulturna ideja, ali se teže ucijepi. Pored ekstenzivnosti nema intenzivnosti. Dok se na uskom prostoru razvoj individualizira, na širokom prostoru je jednoličniji, jer isti elementi neprestano dolaze u dodir pa se opreke izgladuju. Talijani mogu slobodno nabrajati slavenska plemena u Istri, ali nema dvojbe, da će Slaveni jednom biti kompaktniji od njih, koji žive izolirani u svojim gradićima opkoljeni zidinama i slavenskim žiteljstvom, zbog čega im prijeti slična sudbina kao u Dalmaciji, gdje je svuda na juriš hrvatsko selo zauzelo talijanski grad. U ostalom tako govori i planimetrija, koja nas također može u ovim pitanjima podučiti. Raste li ploha u kvadratičnom razmjeru, onda raste opseg u linearnom. Što je prema tome veći prostor, to je razmjerno manji opseg, to manju važnost ima dakle susjedstvo za unutrašnjost; što je manji prostor, to u većoj mjeri ovisi njegov život od utjecaja bliže ili daljne okoline. Tako doista i jesu mnogi gradići u Istri samo stjecišta okolnoga seoskog žiteljstva, pred kojim građani ne mogu za uvijek upravljati sami svojom sudbinom. Ali i kad pomislimo na cijelu Istru, moramo reći, da je premalena i preneznatna, da preuzme prvu ulogu u živahnom kretanju svoje okoline; ona se pače morala dati u službu svojim srećnijim susjedima, za kojima je u mnogočem zaostala, ali također bolje sačuvala svoju starinu. Zadesila ju je također nesreća, da bude međašna zemlja. Pače od rimskoga vremena sve do pred jedno stoljeće išla je preko nje važna politička granica dijeleći zemlju u dvije pole, od kojih je na svaku duvao drugi vjetar. Sa juga i zapada rano se javilo kulturno utjecanje Grčke i Italije,¹⁾ sa sjevera

¹⁾ H. Gutscher: »Vor- und frühgeschichtliche Beziehungen Istriens und Dalmatiens zu Italien u. Griechenland« u 34. godišnjem izvještaju druge drž. gimnazije u Gracu 1903.

preko pokorenih Slovenaca dođoše teško oružani njemački vitezovi, doduše u malom broju, ali kao veliki posjednici i silnici nad slavenskim kmetom dosta jaki, da se kroz vjekove održe i priprave put današnjoj navali Nijemaca na jug. Zemlji dakle nije nimalo koristio njezin smještaj na granici, jer je vječito bila razdijeljena među različite države, od kojih je održala pobjedu sad jedna a sad opet druga, baš kaošto je nad istarskim tлом trajna borba među burom i jugom. Konačno su se u vlasti nad Istrom podijelile dvije posve oprečne države: mletačka republika talijanske kulture kao eminentno pomorska vlast zadržala Primorje od Milja do Plomina, habsburška monarhija njemačke kulture kao kopnena vlast učvrsti se u ostaloj, kopnenoj Istri. Tako se ustali dualizam, koji je prošlost Istre progonio sve od cara Augusta dalje, i premda toga političkoga dualizma od nedavna više nema, jer je cijela Istra danas jedna pokrajina, ostao je i dalje dualizam kulturni, nacionalni i gospodarski. To su nevolje, koje nam priča povijest, ali nam je jasno tumači tek smještaj maloga poluotoka, prirodna okolina. (Nastavit će se.)

Povijest školstva u austrijskom Primorju.

ANTUN vitez KLODIČ-SABLADOSKI.

Istra.

Kako je poznato, pripadaše najveći dio markgrofije Istre sve do mira u Campo Formiju (17. listopada 1797.) republici Mletačkoj, a definitivno spade pod Austriju god. 1813., kad bijahu potjerani Francezi. Zato se je moglo početi uređivati školske prilike u smislu »Političke školske uredbe« (Politische Schulverfassung) u Istri jedva nakon svršetka Napoleonskih ratova, iza drugoga pariskoga mira (20. studenoga 1815.)

Razumljivo je, da se nije moglo odmah iza spomenutih ratova niti misliti na osnivanje škola posvuda u pokrajini.

Ipak neima dvojbe, da je već godine 1815. u Kastvu opstojala jedno-razredna redovita škola, koja bje god. 1858. raširena na trorazrednu župnu glavnu školu, i da su 1817. uzdržavali Franjevci u Pazinu jednu školu, koja se je godine 1849. preobrazila u četverorazrednu glavnu školu s njemačkim i talijanskim nastavnim jezikom.

No grad Rovinj dobije između svih gradova Istre najprvi glavnu školu. Dvorskim dekretom od 2. srpnja 1819. odredi naime car Franjo I., da se u tom gradu osnuje dječjačka i djevojačka škola pod jednim zajedničkim ravnateljstvom.

Sa dječaćkom glavnom školom spojen bude istodobno i tromjesečni tečaj za odgoj učitelja.

Sukcesivno otvarahu se glavne škole i u drugim većim mjestima Istre, kao u Kopru, Piranu, Krku, Cresu i Lošinj; na tim školama odgajali su se prema prilikama i učitelji.

Usljed minist. naredbe od 28. oktobra 1852. br. 10974 otvori se u Rovinju i u Krku jednogodišnji preparandijски tečaj za učitelje; takovi tečaji otvore se kasnije u Cresu i Malom Lošinj, ali sve te tečaje pohađalo je vrlo malo đaka. U osvit nove ere, koju karakterizuje državno zakonodavstvo za pučke škole, brojaše preparandij u Rovinju dva pitomca, onaj u Cresu jednoga, a u Krku morade se zatvoriti, jer ga nije nitko polazio. Naravski je dakle, da je u ovoj periodu u Istri nedostajalo učitelja; god. 1866. 7. bijaše svjetovnih učitelja 83, podučitelja 11, a od tih je većina odgojena bila ili na preparandijumu u Gorici i na preparandijumu u Trstu.

Kako je bilo sa školskim i obrazovnim prilikama u Istri u ovoj periodu, razviđa se iz izvještaja porečkog i krčkoga konzistorija; god. 1865. bilo je u ovim obim biskupijama još 96 dušobrižničkih stacija bez škole i uopće preko polovice za školu obvezatne djece bez pouka.

Premda su koli duhovne toli političke školske oblasti nastojale, da imaju škole zbilja i opstojati, gdje im je mjesto, i da se uredi školski polazak, gdje je bio manjkav i zanemaren, ipak je i slijedećih godina loš omjer između faktično opstojećih škola (i učitelja) i onih, koje su bile potrebite obzirom na broj za školu obvezatne djece, u bitnosti ostao nepromjenjen, kaošto i nepovoljan omjer između broja djece, koja su bila dužna polaziti školu i koja su ju doista polazila.

Uzroci ovih žalosnih odnošaja bijahu slijedeći:

- 1) Nedostatan bijaše broj mladih ljudi, koji se posvećivahu učiteljskome zvanju, jer su ih upravo nikakve materijalne koristi od njega odvrćale;
- 2) malo su razumijevanja za pučku naobrazbu imali načelnici općina;
- 3) vrlo mnogo dušobrižnika nije marilo za škole.

Jedva uslijed državnih zakona za pučke škole, koje smo spomenuli već u općem dijelu ove radnje, poče se školstvo stalnije i hitrije razvijati.

Najprije treba da spomenemo pokrajinski školski zakon od 8. II. 1869., kojim bijahu objavljena načela na osnovu državnoga zakona od 25 V. 1868. glede nadzora nad školama.

Nakon što se je još za školske oblasti — koje označuje spomenuti zakon o škol. nadzoru — odredio njihov djelokrug državnim zakonom za pučke škole od 14. V. 1869, imenovani budu previšnjom odlukom od 12. VI. 1869. za prvo c. kř. Pokrajinsko škol. vijeće za Istru članovi, koje car imenuje, a dva člana delegira pokrajinski Odbor. Tako mogaše zamjenik c. kr. namjesnika

u Trstu (pravoga predsjednika c. kr. pokrajinskoga škol. vijeća), dvorski savjetnik barun Rechbach, pozvati za 1. kolovoza 1869. na prvu sjednicu članove c. kr. pokrajinske školske oblasti (pokrajinskoga škol. vijeća) i to: Dra. Campitelija, Dra. Amorosa, počasnoga kanonika Ivana pl. Favento, gimnazijal. profesora Jakova Babudera u Kopru, direktora preparandijuma u Rovinju Ferdinanda Niederkorna, direktora nautičke škole u Lošinj^u Dra. Josipa Nazora*).

Pokrajinsko škol. vijeće obavijesti biskupske ordinarijate u Trstu, Poreču i Krku, da je počelo raditi i da će shodne upute kotarskim poglavarstvima glede konstituiranja kotarskih i mjesnih školskih vijeća. Ujedno pozove u smislu §. 18. lit. b. pokr. škol. zakona od 8. II. 1869. spomenute biskupske ordinarijate, neka imenuju duhovne članove za c. kr. kot. školske oblasti. Držanje biskupskih ordinarijata i svećenstva bijaše obzirom na novi poredak u školskim stvarima posve različito. Tršćansko-koparski Ordinarijat želio je, da kler sudjeluje u nadzoru škola, porečki Ordinarijat trpio ga je, krčki Ordinarijat zabranio ga je, i mnogo svećenika, koji se nijesu htjeli podložiti novom stanju stvari, raspusti pomoćne škole, na kojima su prije sudjelovali.

Drugo sijelo obdržavalo je c. kr. pokrajinsko škol. vijeće dne 7., 8. i 9. rujna 1869. i vijećase o instrukcijama, koje je trebalo izdati za c. kr. kot. škol. nadzornike na temelju ministarske naredbe od 18. VIII. 1869.; istodobno se je predložilo i osobe za kot. školske nadzornike.

Prvi kot. škol. nadzornici u Istri bijahu:

1. Andrija Barich, direktor pokr. niže realke u Piranu, za kotar koparski;
2. Andrija Sterk, župnik u Lovranu (kasnije biskup u Krku, zatim u Trstu), za kotar Volosko;
3. Dr. Matija Nicolich, liječnik, za kotar Lošinj;
4. August Niederkorn, učitelj na glavnoj školi u Krku, za kotar Pulu i (interim) za kotar Pazin;
5. Nikola Prodomo, učitelj vježbaonice u Rovinju, za kotar Poreč.

Kotarska škol. Vijeća bijahu svršetkom listopada 1869. konstituirana i provedu do konca prosinca 1869. konstituiranje mjesnih škol. vijeća. Tako je počeo početkom škol. godine 1869./70. službovati cjelokupni aparat za školski nadzor.

(Slijedi.)

*) Novoimenovani c. kr. pokr. škol. nadzornik i administrativni referent za Istru Dr. Mijo Klačić resignirao je na ovo podijeljeno mu mjesto. Njegovim nasljednikom imenovan bi previšnjom naredbom od 9. XII. 1869. Dr. Ernst Gnad, koga naslijedi uslijed previšnje odluke od 4. XI. 1870. izvjestitelj (Antun pl. Klodič-Sabladoski).

Iz života za život.

I.

Duh vremena.

Ljudi slabi svi smo, i — šta ćete? —
I ja sam vam svoga doba dijete:
I ja žalim — brzim jureć vlakom —,
Što u modi nije ploviti zrakom!...

Ele nas je mnogo suputnika!...
Vrlo nas je mnogo... bolesnika — — —
Ali — eto — sreća, da je s nama
I Sestrica jedna — jedna sama...

Svaki putnik ima više knjiga...
Svaki putnik ima — trista briga...
— — — Ona moleć suznih zjena gleda,
Kako zvijezda ljudskog spasa blijedi...

II.

Žrtva ljubavi.

Život svoj je žrtvovala Bogu,
Da joj brata od zabluda spasi...
Na nj misleći suzu proli mnogu...
Svi života gorki su joj časi...

Javili joj: »Dođi — brzo samo!...
Bolestan je na smrt... Pita za te...«
— Brate!... — vrisnu. Vrcem hiti tamo
Uzdišući bolno: »Brate!... Brate!...«

Kad je letom svojoj došla kući
Pa kraj brata našla svećenika —
Cjelov mu je utisnula vrući,
Kojim nježno prenu bolesnika...

»... Sestro!... živ sam... Novu snagu ćutim...
... Što sad biva sa mnom sâm Bog znade...
... Živjeti ću, živjeti ću — slutim —
— — — Bolji život živjet ću odsade!...

III.

Vrela života.

Pustoš sama...
Navrh brijega kućica do hrama...
Čudnih ljudi čudna družba tu je...
Skromna družba velje snove snuje...

Pustinjaci. Vi svi dobro znate
Te čuvare tajanstvenih vrela,
S kojih vrela Evropa je cijela
Cvala i sad cvate! . . .

U tom društvu njezin brat sad — eto —
Kao radnik Isusove njive
Marno radi. Čovječanstvu žive —
Žive sveto — — —

Fra. Dobroje Zec.

Odnosaj između duše i tijela i moderna psihologija.

Motto: Das eigentliche Studium des
Menschen ist doch der Mensch.
Goethe.

Čovjek se sastoji od duše i tijela. Nitko ne sumnja, da duša i tijelo stoje međusobno u nekom odnosaju. Mnijenja se razilaze tek onda, kad se pita u kakvom su odnosaju te dvije sastavine, koje združene sačinjavaju čovjeka. Kakav je odnosaj među dušom i tijelom, to je problem, koji već odavno zanima psihologe. I moderna psihologija rješava taj problem na svoj način. Ne će biti suvišno, da se osvrnemo na način, kako moderna psihologija tumači odnosaj među dušom i tijelom. To je pitanje naime važno i za pedagogiju. U novije se vrijeme neprestano naglasuje, da je psihologija oko pedagogije. Pitanje o odnosaju među dušom i tijelom je jedna od temeljnih pitanja psihologije. Prema tomu je to pitanje zanimivo ne samo za psihologa, već i za pedagoga. Red raspravljanja bit će nam slijedeći: I. Tumačenje sustava: 1. okazijonalizam, 2. sistem prestabilirane harmonije, 3. psihofizički paralelizam, 4. aristotelsko-skolastički sistem supstancijalnog jedinstva. II. Kritika sustava.

I. Tumačenje sustava.

1. Okazijonalizam. Početnik moderne filozofije je Descartes (čitaj: Dekart!) (1596.—1650.). I Descartes je ispitivao odnosaj među dušom i tijelom. On razlikuje u glavnom dvije vrste stvari: genus rerum intellectualium sive cogitativarum i genus rerum materialium (Principia philosophiae p. 1, No. 48.). U prvu vrstu spada duša, u drugu tijelo. I tijelo i duša su substancije. Pitamo li, što je supstancija, odgovara nam Descartes: Substantia est res, quae ita existit, ut nulla alia re indigeat ad existendum. (Princip. philos. p. 1, No. 51.). Supstancija je dakle stvar, koja tako postoji, da ne treba nijedne druge stvari,

da može postojati. Bog ne treba nijedne druge stvari, da može postojati. Prema tomu eksistirala bi samo jedna supstancija — Bog. No tome nije tako. Ima više supstancija. Supstancija je i duh i tvar. Istina je, da i duh i tvar bez Boga ne mogu postojati, pa prema tomu nijesu supstancije u pravom smislu riječi, ali ih ipak možemo označiti imenom supstancije, jer im je samo Bog potrebit, da mogu postojati. Bitna oznaka stvari je protežnost, a bitna oznaka duha je misaonost. Primijenimo te pojmove na dušu i tijelo čovjeka. Duša je duhovna supstancija, njezino bitno svojstvo je mišljenje. Tijelo je tvarna supstancija, njegovo bitno svojstvo je protežnost. Prema tomu su u čovjeku združene dvije apsolutne oprečne supstancije. Te su dvije supstancije sasvim neodvisne, samostalne u svom djelovanju. Među dušom i tjelesnim organizmom nema mosta.

Psihološke činjenice su uvjerile Descartesa, da faktično postoji neki sklad, neka suvislost među duševnim i tjelesnim funkcijama. Kako da se protumači taj sklad, ako su duša i tijelo dvije samostalne, neodvisne supstancije? Duša ne upliva na tijelo, niti tijelo na dušu. Onaj sklad dakle, koji postoji među duševnim i tjelesnim funkcijama ne nastaje time, da duša upliva na tijelo, a tijelo na dušu. Među tim funkcijama nema uzročne sveze. Da razriješi taj čvor utječe se Descartes transcendentnom principu — volji Božjoj. Kako si Descartes pomišla to, pokazat će nam jedan primjer. Svijetao predmet podražuje nam oko, prouzrokuje podražaj. U isto vrijeme javlja se i oćut, ali ne kao posljedica podražaja, jer među njima nema uzročne sveze, već kao posljedica volje Božje.

To Descartesovo zaključivanje poprimili su i razvili njegovi učenici Geulinux, Malebranche i dr. Među njima se osobito istakao Nikola Malebranche (1638.—1715.). Tako se je razvio okazijonalistički sustav. Glavno načelo tog sustava je: Bog je jedini pravi uzrok svega djelovanja u svijetu (Deus omnia in omnibus operator). Stvari su Bogu samo prilika, koju upotrebljava Bog, da nastanu razni učinci. Prilika, prigoda znači latinski *occasio*. Zato se taj sustav zove: okazijonalizam. Hoće li duša da djeluje na tijelo, Bog pokreće tijelo onako, kako to duša želi, treba li tijelo da upliva na dušu, opet Bog posređuje. Zato i zovu neki taj sustav sustavom Božje asistencije. Primijenimo li to na gore navedeni primjer, podražaj je samo prigoda, da Bog prouzrokuje oćut. —

2. Sistem prestabilirane harmonije. Osnivač tog sistema je Leibniz (1646.—1716.), za koga već samo ime svjedoči, da je slavenskog porijekla. Po Leibnizu je svijet sastavljen od bezbroja monada (monás = jedinica). Sve su monade supstancije, t. j. bića, koja mogu samostalno postojati. »Monade nemaju prozora, na koje bi moglo išta unići ili izaći.« Pita se sada, kakav je odnošaj među monadama, utječu li jedne na druge. Ako pod utjecanjem, dje-

lovanjem mislimo zamjениčno djelovanje (influx reciproque), takvo djelovanje među monadama ne postoji, jer su bez prozora, preko kojih bi mogle jedne na druge utjecati. Monade ne djeluju jedne na druge, ipak postoji među njihovim djelovanjima sklad. Taj je sklad Bog već unaprijed odredio. Svaka monada djeluje sama za sebe, ali tako, kako je Bog odredio. Zato se Leibnizov filozofski sustav zove sustav prestabilirane harmonije (harmonia prae-stabilita = unaprijed određena harmonija). Primijenimo to na čovjeka! I čovjek je sastavljen od monada. Glavna monada kod čovjeka je duša. Iz onoga, što smo o monadama rekli, jasno se vidi odnošaj među dušom i tijelom. Duševna psihična monada posve je neodvisna od skupa monada, koje sačinjavaju tijelo. I tijelo i duša djeluju sasvim samostalno. No njihova djelovanja su već unaprijed tako određena, da se međusobno slažu. Slažu se dakle uslijed harmonije prestabilirane od Boga.

(Slijedi).

Prijedlozi pokrajinske konferencije

talijanskog učiteljstva Istre i odnosne odluke c. kr. pokrajinskog školskog Vijeća za Istru u Trstu.

Bili smo svojedobno javili, da se je mjeseca rujna 1908. obdržavala prva zemaljska učiteljska konferencija u Poreču. Bila je to konferencija samo talijanskog učiteljstva, a hrvatsko i slovensko učiteljstvo Istre nije još bilo pozvano na takvu skupštinu, premda ju škol. zakon predviđa.

Možda je i bolje, da se hrv. i slov. učiteljstvo Istre ne sazivlje za sada na službenu pokrajinsku konferenciju, jer bi iznijelo toliko jada i nevolja na danje svjetlo, da bi škol. oblasti imale posla, dok bi ih samo pročitale.

O prijedlozima pokrajinske konferencije tal. učiteljstva Istre raspravljalo je c. kr. pokrajinsko škol. Vijeće za Istru u Trstu u svojim sjelima dne 28 svibnja i 17. srpnja 1909.

Nalaže nam dužnost, da i mi iznesemo te prijedloge i odnosne odluke c. kr. pokraj. škol. oblasti, jer se protežu i na nas.

Razdrobit ćemo ih na manja poglavlja lakšega prijevoda radi.

Osnivanje jedno- i dvorazrednih škola.

Konferenca je predložila promjenu § 11. i 59. državnoga zakona za pučke škole u tom smislu, da se osnuju nove škole (rurali) u mjestima (okružjima), gdje je 30 za školu obvezatne djece, a ako ih ima 60, onda nek se jednorazrednica proširi u dvorazrednicu.

Pokrajinska škol. oblast odlučila je, da će kod kompetentnih faktora toplo preporučiti ovaj prijedlog.

Mi se toj odluci vrlo veselimo, mi Hrvati, koji imamo okružja sa 200 djece bez škole i jednorazrednica sa 150 ili 200 učenika(-ca), jer kad će se pokr. škol. oblast zauzeti, da se za svako 30 djece osnuje jedna škola, a škola od 60 djece imat će dvije učiteljske osobe, to će se još prije i energičnije zauzeti za to, da se škole osnuje najprije ondje, gdje je 200 djece bez nje, i da se jednorazrednice od 150 učenika prošire u dvorazrednice.

Polazak škole.

Dječaci i djevojčice prve školske godine neka polaze prvoga škol. mjeseca samo poslije podne, a djeca drugih odjela u jutro; prepustit se pako ima uvidavnosti učiteljevoj, da uredi polazak u ostalim mjesecima na temelju raznih mjesnih prilika što prije.

I ovaj prijedlog prihvatilo je c. kr. pokr. škol. vijeće, kako i prvi.

Školska higijena.

Konferencija želi, da ne ostane institucija školskih liječnika mrtvo slovo, nego neka se i praktično provede.

Više školske oblasti neka prisile mjesna školska vijeća, da točno paze i skrbe se, da su školske prostorije čiste i da se podovi tri puta na godinu namažu odnosnim uljem.

U važnijim mjestima neka se zdravstveni nadzor školâ povjeri liječnicima — strukovnjacima u higijeni. U manjim mjestima i na selu neka se za to skrbi općinski liječnik; ako ovaj ne bi mogao vršiti te službe, neka pokrajinska škol. oblast naloži raznim općinama, da se združe te skupno plaćaju posebnoga liječnika u tu svrhu.

Prvi prijedlog poduprijet će c. kr. pokr. škol. vijeće kod pokrajinskog odbora, kod c. kr. kot. škol. vijeća i kod mjesnih škol. vijeća; za realizovanje drugih prijedloga zauzet će se kod općinâ putem c. kr. Namjesništva, koje je ujedno i pokr. zdravstvena oblast.

Učiteljske škole.

Pedagoška nastava na učiteljskim školama neka se reformira u tom smislu, da se ta znanost temelji na esperimentalnim studijama.

Neka se naloži direktorima učiteljskih školâ, da odrede shodna, kako bi kandidati III. i IV. tečaja periodično prisustvovali obučavanju na bližnjoj pučkoj školi, kojom upravlja iskusan učitelj.

Neka se uvede u učiteljske škole kao obligatan predmet higijena. Ta nastava protezat se ima:

a) na anatomiju i fiziologiju zdrava tijela i na bolesti, koje se dobiju u školi,

b) na školske zgrade i njihov namještaj,

c) na higijenu u obučavanju i na zdravstveni nadzor škole.

Za prvi prijedlog zauzet će se c. kr. pokr. škol. vijeće kod c. kr. ministarstva za bogoštovje i nastavu, drugi prijedlog toplo će preporučiti, a o trećem se nije izreklo.

Za učitelje.

Neka se za službujuće učitelje ustroje posebni tečajji za higijenu u praznicima.

Neka se odredi položaj i dimenzije stana, koji općina daje učiteljstvu. Neka se dodaju 5. alineji § 14. pokrajinskog zakona od 5. VI. 1908. (32) riječi »s privolom učitelja«

Neka takve stanove pregledaju posebne komisije i neka se one izjave, da li su ti stanovi prikladni za učiteljstvo.

Neka pokr. škol. oblast ne dekretuje otvorenje škole na selu, dok odnosne općine ne osjeguraju učitelju prikladan stan i koštu.

Neka u c. kr. pokrajinskom škol. vijeću sudjeluje kao član i jedan pučki učitelj.

Prva dva prijedloga usvojilo je c. kr. pokrajinsko školsko vijeće; za treći prijedlog pitat će za mnijenje u zemaljskog odbora i c. kr. kot. škol. vijeća, o četvrtom se nije izjavilo, a peti prijedlog podastrijet će pokrajinskom odboru na dobrohotno uvaženje.

Školske zgrade.

Načrte za gradnju novih škola neka ne odobri pokrajinska škol. oblast, ako ne sadržavaju sviju higijenskih rekvizita.

Opstojeće školske zgrade neka pregleda posebno povjerenstvo, pa neka se općinama naloži da izvrše ono, što im ta komisija odredi.

Glede ovih prijedloga nije se izjavilo c. kr. pokr. škol. vijeće.

Školski praznici.

Neka školski glavni praznici započnu sa 16. srpnja i neka traju do konca rujna radi žetve i berbe.

Neka od 1. svibnja ili bar od 1. lipnja pa sve do svršetka školske godine pouka bude samo prije podne, pošto je većina učenika (kakono seljačka djeca) dužna da pomažu bar djelomično svoje roditelje u njihovom raznovrsnom poljskom radu, i pošto isti pedagoški razlozi, koji su potakli zakonodavca, da reformira škol. praznike za djecu srednjih škola (za đake od 10—20 god.) moraju tim više vrijediti i za djecu od 6—12 godina.

C. kr. pokrajinsko škol. vijeće odlučilo je, da će se o toj stvari popitati kod kotarskih i mjesnih školskih vijeća.

Školske knjižnice.

Neka se osnuju knjižnice za učenike na svim onim školama, koje ih nemaju, i to što prije.

Neka se upraviteljima školâ dade sredstava, da uzmognu kupiti svake godine novih knjiga za knjižnicu.

Neka se dozvoli mladićima i djevojkama, koje su navršile pučku školu, da se služe škol. knjižnicama.

C. kr. pokr. škol. vijeće prihvatilo je sva tri prijedloga.

Školski namještaj i učila.

Zdravstvene oblasti neka u sporazumku s drugim škol. čimbenicima energično uznastoje, da se poprave stanoviti školski lokali i školsko posoblje.

Neka se pozove one, koje zakon na to veže, da s većom brigom proviđaju seoske škole s učilima.

Pokrajinsko škol. vijeće odlučilo je, da će ove prijedloge toplo preporučiti kod kompetentnih faktora.

Školske knjige.

Neka se raspiše nagrada za najbolju čitanku i računicu za opće pučke škole.

I ovaj prijedlog je usvojilo c. kr. pokr. škol. vijeće.

Novi zavodi.

Konferenca je predložila, neka pokr. uprava osnuje liječničko-pedagoški zavod za frenastetičnu djecu.

C. kr. pokr. škol. vijeće odlučilo je, da će preporučiti ovaj prijedlog kod zemaljskog odbora, kotar. i mjesnih škol. vijeća. (Slijedi).

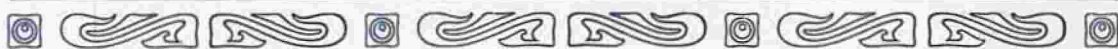

Fridrik Vilim Foerster.

Prošle godine iznesli smo u ovom časopisu nekoliko lijepih članaka ovoga pedagoga. Ugodit će našim čitateljima ovo par redaka o njemu:

Fridrik Vilim Foerster se je rodio godine 1870. u Berlinu. Otac mu je bio ravnatelj berlinske zvjezdarne. Kad se je početkom devedesetih godina počeo širiti u Njemačkoj etični pokret, pristao je Foersterov otac svom dušom uz taj pokret. Bio je dapače izabran za prvog predsjednika etičnog društva, kojemu je bila glavna zadaća, da nadomjesti vjeru neodvisnim moralom.

U takvoj atmosferi proživio je mlađi Foerster svoje mlade dane. Ni škola mu nije pružila zdravih ideja. Postigavši doktorat posvetio se proučavanju radničkog pitanja i mladih zločinaca. Zatim se uputio u Englezku i Sjedinjene države u znanstvene svrhe. Sada djeluje u Švici, u Zürichu, kao sveučilišni docenat. Važan preokret u njegovu mišljenju počeo je oko g. 1897. Premda je protestant, ipak u svojim spisima toplo brani katolički svjetovni nazor. Glavna su mu djela: »Jugendlehre«, »Schule und Charakter«, »Lebenskunde«, »Lebensführung«, »Sexualethik«, »Christentum und Klassenkampf«.

VJESNIK.

Književni prikazi.

Povjesne crte o samostanskom III. redu sv. O. Franje po Dalmaciji, Kvarneru i Istri i poraba glagolice u istoj redodržavi sa prilogima. Sakupio i priopćio O. Stjepan Nauč. Ivančić, svećenik istog reda. S dopustom crkvene i redovne oblasti. Zadar. Odlikovana tiskarna F. Vitaliani. 1910.

Časni nam je otac iscrpivo prikazao u tom djelu povjest III. éo redaca po našim zemljama, makar knjiga nosi skroman naslov »Povjesne crte.« Knjiga je veoma pregledno razdijeljena u 3 dijela, a ovi opet u više zaokruženih poglavlja. U I. d. 1. pogl. čitamo povjest, kada i kako se osnovao samostanski III. red u Italiji po sv. ocu Franji, u 2. pogl. početak Trećoredaca u Dalmaciji, a u ostalim poglavima (3—20) njihovo širenje po Dalmaciji, Kvarneru i Istri, zatim djelovanje njihovo te udes njihovih samostana u tim zemljama. U drugom nam je dijelu pisac nanizao porabu glagolice u bogoslužju, borbu za nj, priznanje njezine uporabe po sv. stolici, udes tiskanih misala i časoslova itd. U trećem su dijelu smješteni životopisi odličnijih Trećoredaca — 8 na

broju — koji su u velike radili na korist redodržavi te promicali staroslov. jezik u bogoslužju. Među tima nalazimo i biografiju poznatog leksikografa O. Dragutina Antuna Parčića, auktora riječnika talijansko-slovinskog i slovsko-talijanskog.

U četvrtom napokon dijelu opisuje pisac samostane — 10 na broju — i njihove crkve, štoto i danas postoje, zatim takve — 7 na broju — koji su u toku vremena bili ukinuti. Među ovima se navađaju tri u Istri (u Koprju, Vižinadi i Novigradu-Cittanova), tri na otocima (na Biarju pred Osorom, na Porozini na creskom otoku i u Rabu) te jedan u Dalmaciji (na školjiću Sustipancu kod Šibenika).

Sve to ispunja do 255 stranica, dok prilozi, koji se odnose na povjest i na staroslov. bogoslužje: isprave, pečatnice, ostavštine, namještaji, povlastice, dokaznice, pohvalnice, naredbe etc. obuhvataju 231 stranicu. Knjiga dakle broji 486 stranica. Izdanje tog djela je poduprla i naša akademija po preporuci našeg zemljaka i naučnjaka g. prof. Ivana Milčetića, koji sprema opširnije djelo o našoj glagolici.

Već samo površno naše suho kazalo nam kaže jasno, da je djelo svakako za-

nimivo. Sadržaj je uz to nanizan lakim i razumljivim stilom bez teške naučnjačke ukočenosti, koja nestrukovnjaka sili, da ojađen baci knjigu iz ruke prije nego li je dočita.

Kako su siromašni Trećoreci uvijek živjeli u najužem kontaktu sa širokim slojevima našega naroda, povjest je njihova reda usko skopčana sa političkim, a još više sa literarnim, kulturnim i ekonomskim prilikama, potrebama i težnjama narodnim kroz više vijekova. Prema tome držimo, da ne bi smjelo biti, a pogotovo ne u današnjim vremenima, ni samostana, ni redovnika bilo kojeg reda, ni svećenika, a bogme ni obrazovanog svetovnjaka naše krvi, koji ne bi žrtvovao 3 krune za to djelo i marljivo ga pročitao, jer gosp. časni nas je otac uvelike zadužio njime. Dao Bog, e bi se na njega ugledao i koji franjevac, benediktinac, svećenik mirski itd., pa nam prikazao historiju svoga reda u našim stranama, respektive naše koje biskupije bilo sadašnje bilo negdašnje! Time bi dao priliku ne samo svojim zvaničnim drugovima, već i našoj prosječnoj inteligenciji među svjetovnjacima, da upoznadu izbliže bar našu kulturnu i crkvenoliterarnu prošlost. Ta je bez dvojbe vrlo slabo obrađena naučnjački, a popularno gotovo nikako.

Vijesti iz pokrajine.

Žalostan Božić.

Već je više od tisuću godina prošlo, kadno dođoše poslanici kneza Rastislava u Carigrad k grčkome caru govoreći po prilici ovako: »Mi Slavjani smo čeljad neuka, a hoćemo da upoznamo pravoga Boga i pravu vjeru Njegovu. Daj nam ljude našega jezika i naše krvi, koji će nam u slavjanskom jeziku tumačiti riječ Božju. Dolaze k nama — istina — njemački svećenici, ali mi ih ne razumijemo i ne pouzdavamo se u nje«.

Car im pošalje dva sveta brata: Ćirila i Metodija. Oni su preveli svete knjige na naš jezik i s velikim uspjehom apostolovahu među Slavjanima.

Njemački biskupi proganjahu ih, zatvarahu u tamnice, tužahu ih na sve strane, ali sv. Otac Papa, namjesnik Kristov i poglavar svih Katolika blagoslovi ih, blagoslovi njihove knjige, blagoslovi slavjanski jezik kao liturgički jezik, a prokune njemačke biskupe i sve one, koji bi se protivili slavjanskom bogoslužju.

I mi Slavjani u Istri bijasmo dionici toga blagoslova i toga prava, da se u crkvi našim jezikom služimo. U slavj. jeziku odjekivahu u našim crkvama molitve Bogu, i crkve bijahu uvijek pune pobožnoga naroda našega, ta crkva bijaše nama sve. Tlačen i proganjan, izmučen i gladan naš puk nalazio je jedinu utjehu u crkvi. Bar u crkvi smio je da u svojem jeziku pjeva sa svojim svećenikom i Bogu se moli.

Ali neprijatelji naši htjedoše odvratiti puk naš od Boga i crkve, da ga onda lakše svladaju — jer Bog bijaše moćna zaštita naša proti svim dušmanima — pa mu za to htjedoše istjerati jezik iz crkve, od sv. Oca Pape posvećeni jezik slavjanski. I naniješe nam mnogo štete.

U Tršćansko-Koparskoj biskupiji ne glagolja se više, a glagoljalo se negda i pod istom mletačkom vladom. Još nam ostade samo ovo: Na Krasu (Ćičariji), pod Učkom i u Liburniji pjeva misnik (kod pjevanje mise) molitve slavjanski, u drugim djelovima biskupije pjeva se pak samo evanđelje i poslanica slavjanski, a drugo sve latinski. To su eto ostanci, koji nam ostadoše.

A sad pred sam Božić banu naredba od našega biskupa, da se i ti ostanci našega jezika moraju zamijeniti s latinskim jezikom.

I prepao se puk naš pobožni. Od užasa bježao iz crkve misleći, da se je Bog na nj rasrdio, kad mu po svojim pastirima

oduzimlje pravo rabiti jezik, koji je od Njega stvoren i kao liturgički jezik posvećen od namjesnika Kristovih.

Tužni nam svanuli božićni praznici. Kakono izopćenici stiskasmo se okolo ognjišta svojih i razmišljasm o ovako :

»Što sagriješismo, Gospode, da nas proganjaš? Nijesi li Ti nepromjenljiv? Kad si nam dao, zašto oduzimlješ? Ili činiš to, kako i s našim imanjem i zdravljem, životom i smrću: dadeš pa uzmeš i imanje i djecu i život i smrt? — zar ćeš i s jezikom našim tako? Ali jezik je oruđe Tvojih tajna; mi bez jezika ne ćemo razumjeti nauka Tvoga, ne ćemo oćutiti slasti divnih slavospjeva Tebi, ako se ne pjevaju, kako se pjevahu odkad prigrlismo Tvoj sveti nauk: u jeziku našem. Ti razumiješ sve jezike, ali mi ne razumijemo. Ti hoćeš pjesmu od srca, a mi ne možemo od srca pjevati, ako ne razumijemo što pjevamo, a jerbo Ti ne ćeš vanjske pobožnosti nego nutarnje, za to te hoćemo i moramo našim jezikom slaviti. Obrati opet lice svoje k nama i nadahni Duhom Svetim Tvoje namjesnike, da nam puste što si nam Ti dao.

Za općinske činovnike.

Osobe, koje aspiriraju na mjesto općinskog tajnika u Istri, treba da imaju nižu gimnaziju ili nižu realku ili drugu koju školu, koja odgovara spomenutima ili je njima ravna, ili treba da su primjerno znanstveno naobraženi i da su povoljnim uspjehom služili kod koje općine (praksa političko-administrativna) bar 1 godinu.

Osim toga morat će se kandidati za mjesto općinskog tajnika podvrći ispitu; od tog ispita moći će ih osloboditi opć. zastupstvo, ako imaju više nauke ili dužu praksu ili drukčije dokažu, da su dovoljno sposobni za opć. tajnika.

Aspiranti, koji su dobrim uspjehom svršili pravne nauke, bit će oslobođeni koli od ispita toli od prakse.

Za naše đake.

U Pazinu osnovalo se novo društvo kome je svrha podupirati moralno i materijalno (potpore i bezkam. zajmovi) đake c. kr. učiteljskih škola III. i IV. tečaja i visokoškolce iz Istre za vrijeme njihovih nauka. Društvo se zove: »Katoličko potporno društvo »Obrana« u Pazinu.

Članovi utemeljitelji plaćaju tijekom jedne godine za uvijek K sto, redoviti članovi kruna pet godimice, a podupiratelji dvije krune. Svi ovi članovi imaju pravo glasa ali samo osobno.

Imutak se priskrbiljuje prinosima članova, prihodom izdanih knjiga i spisa (nepolitičkih) i darovina.

Dne 6. decembra 1909. obdržavala se prva ustanovna skupština u Pazinu.

Prvi odbor je ovako sastavljen :

1. Predsjednik : Liberat Sloković, župnik u Sv. Petru u Šumi ;
2. potpredsjednik ; Josip Bačić, upravitelj c. kr. priprav. za učiteljišta u Pazinu ;
3. tajnik : Petar Bolonić, nadučitelj u Sv. Petru u Šumi ;
4. blagajnik : Ladavac Jakov, dekan u miru, u Pazinu ;
5. zamjenik tajnika : Žiganto Ivan, svećenik u Sv. Križu, Kastav ;
6. zamjenik blagajnika : Polonio Mate, svećenik Krk ;
7. Odbornik : Defar Šime, trgovac u Tinjanu ;
8. odbornik : Krivičić Franjo, svećenik u Cresu ;
9. odbornik : Ladavac Antun, poljodjelac u Pazinu.

U nadzorno vijeće izabrani su :

1. Grašić Josip, župnik u Bermu,
 2. Baf Fran, nadučitelj u Kastvu,
 3. Fran Frankola, c. kr. prof. u Pazinu.
- Želimo, da novo društvo procvate i dobar plod donese !

Iz Pazina.

Dne 8. I. 1910. desila nam se prilika, da u »Narodnom Domu« slušamo uz

pratnju orkestra divne melodije naših narodnih pjesama, koje je maestro I. pl. Zajc složio u potpouri s umjetničkom pratnjom i okrstio imenom »Kitica hrv. narodnih pjesama«, iz koje se vidi, koliko neizcrpljivo blago za modernu glazbu leži u našim krasnim narodnim pjesmama.

»Kiticu« je pjevao mješoviti zbor, složen od pazinskih gđa, gđica, gospode i đaka, pod upravljanjem prof. Šaše Šantela. Zbor je pratio đачki orkestar naše gimnazije, popunjen s nekom gospodom (pet lica) iz Trsta i gđicom A. Šantel. Pratnju na harmoniju izvađao je g. Vanfk, a na glasoviru g. Defranza, osmoškolac. Mješoviti zbor uz pratnju orkestre otpjeva prvu pjesmu »Kitice« — Mati i kći. Introdukcija te pjesme (»V jutro rano se ja vstanem, malo pred zorom«) je jednaka Haydnoj introdukciji Carevke. Slijedila je zatim ona poznata: Mila moja, gdje si sinoć bila?

Gosp. Ivo Knez zapjeva sada bariton solo uz pratnju harmonija:

Život ne traje dugo.

Koliko je od zore
Da crnoga mraka,
Toliko je do groba
Od prvoga zraka.

Čim se čovjek probudi,
Sunce je već selo,
Već je vrijeme vječnoga
Spavanja prispjelo.

itd.

Ova je pjesma krasno harmonizovana i skoro najljepše prikazuje obilježje naših narodnih motiva. Bila je u dobrim rukama, jer je g. Knez dobar pjevač.

Treću pjesmu Kitice (»Daleki putevi«) pjevao je mješoviti zbor uz pratnju orkestra. Poznat joj je tekst: Oj Jelena, Jelena Introdukcija joj je skoro ista, kakovu nalazimo u drugoj Haydnoj simfoniji.

Sad zabugari g. Ivo Bunc baš po narodnu svojim jakim bassom:

Gorom jezdi Kraljeviću Marko
Baš sa svojom ljubom Anđelijom,
Pa besjedi Kraljeviću Marko:
»Popjevaj mi, Anđelijo ljubo!«
Al besjedi Anđelija ljuba:
»Gospodaru Kraljeviću Marko,
Ja bi Vama odavna pjevala,
Al ne smijem kroz goru zelenu.
Dok sam bila kod majke djevojka
Prosilo me diete Fatomire,
Al me ne da stara mila majka,
Pa se diete vrlo razljutilo,
Od ljutine u goru otišlo. — itd.

Odlomak je to poznate narodne pjesme »Kraljević Marko i Anđelija ljuba«. Pjevača nije pratio potpuni orkestar nego tako upriličen, da je u harmoniji oponašao narodnoga guslara; glavnu ariju imala je viola.

Kano umetak ovoj pjesmi zapjeva zbor uz pratnju glasovira i harmonija: Oj čučica, na što je gospa pl. Dorogy uz pratnju glasovira milo otpjevala alt solo:

Ti mladu ljubiš
Mene se tuđiš,
Ti se s njom šećeš
A mene ne ćeš.

ali joj cijeli zbor otpjeva:

»Nije, nije, nije to istina, Milko, nije«.

a gospa zapjeva opet solo:

Ti se nje mani,
Ti se nje kani,
Jer ćeš ti, brajko,
Žaliti jako.

Zbor joj odvrća:

Bliediš, bliediš, bliediš, bliediš,
Badava se Milko jediš.

Slijedio je ženski zbor, (uz pratnju glasovira) kome otpjevaše muški zbor (uz pratnju harmonija):

Visoka jela do neba

Uz pratnju glasovira i harmonija izvađao je mješoviti zbor petu pjesmu:

Neka nije potrkua.
Sinoć dockan ja prosecem
Po varošku sām,
Kad u putu ja srecam
Preljubeznu moju.

Ja joj recem: »Dobar vecer ljubezna!«
Ona rece: »Dobro, dobro, ljubezan!«
itd.

Gđica Rodić pjevala je sada alt solo »Junak vjere i nevjere«; pratio je glasovir. Otpjevaše joj cijeli zbor s pratnjom orkestra.

Sa sedmom pjesmom »Vanjkušac« (Igra kolo). Koju pjevaše ženski zbor i mješoviti, svršio se prvi dio koncerta.

Gđica Augusta Santel umjetnički odigra na violinu Beriot VII. koncerat I. dio, a pratio ju na glasoviru njezin brat prof. Šantel. Slušateljstvo im je silno pljeskalo, na što oni odsviraju Koncertnu mazurku (Wienjawski).

Iza toga dođe na red drugi dio »Kitice«.

Orkestar svira pp imitirajući tiho pljuškanje vode, za čim zbor jedva čujno pjeva: »Oj Korano...!« Gospoda pl. Dorogy zapjeva milim glasom solo:

Znaš, nevjero, kako si se kleo
U pol sela kod svetog propela,
Da me nikad ostaviti ne ćeš,

a za njom zbor: »Išo bi orati«....

U devetoj pjesmi (»Šta je konju najteže«) krasna je harmonizacija. Iz nje izbija sav melankolički karakter hrv. narodne pjesme.

Precizno je ispjevao Bunc Dušan bariton solo; najteži je to solo u cijeloj »Kitici«:

Konj junaka ostavio
Na zlu mjestu na Kosovu.
Junak konju besjedio:
»Oj konjicu, dobro moje!
Zašto mene ti ostavi
Na zlu mjestu na Kosovu?
Šta je tebi dodijalo?
Ili ti je dodijalo
Bojno sedlo šimširovo?
Ili ti je dodijala,
Teška uzda iskićena?
Ili su ti dodijali
Česti puti na daleko?
Šta je tebi dodijalo?

Turobna ova harmonija vabi ti suze na oči. Zvukovima izražena je bol ljute rane Kosova polja i nesreće našega naroda.

Iza ove tužaljke dolazi po redu »Djevojačka sudbina« sa svojim veselim accelerando, kao da slušateljstvu hoće da osuši suze boli, i da ga potakne na rad za dom i rod.

A odmah zatim zapjeva gđica Milka Mogorović opet tužno, da nas podsjeti, ele bi prestali s veselim potcikivanjem, kad nas teški jadi more:

Češljaj me, majko, majčice,
Ne budeš dugo me češljala!
Kiti me, majko, majčice,
Ne budeš dugo me kitila!
Ljubi me, majko majčice,
Ne budeš dugo me ljubila!

a zbor ju prekida poput bezbrižnih onih naših ljudi, koje ne dira gorka sudbina našega naroda, već se bacaju u naručaj lagodna života:

»Kam si pojdem,
tam si zajdem,
tam se dobro najdem.»

»Kitica« a i naš koncert svršio se upravo maestoznim »Finale«, koji se pjeva unisono uz pratnju orkestra.

Unisona je također i želja naša, da se u Pazinu osnuje permanentni pjevački zbor, a to je uz ovake glasove, kakve smo slušali na koncertu, lako. Požrtvovnosti dakako treba, a predsjednik »Zabavnog odbora« Narodnog Doma, gosp. Zvomir pl. Dorogy je ima, što je pokazao ovom i drugim zgodama, Pjevačice gđe Šantelova, Dorčićeva, Novaljeva, Knezova, gđice Jerićijo, Smiljana Mogorović, obje Rudelove, Rodičeva i one, koje sam gori spomenuo, pokazale se, da su vrlo sposobne i voljne također žrtvovati koji sat našoj krasnoj narodnoj pjesmi i našoj narodnoj stvari u Pazinu.

Glasovi iz novina.

Věstník ústředního spolku jednot učitelských na Moravě izlazi u Brnu svake srijede, članovi organizacije dobivaju ga badava, a za druge stoji pretplata osam kruna na godinu. U 15. broju od 12. si-

ječnja 1910. piše na uvodnom mjestu: I državna i zemaljska oblast progonjaju u pravom smislu riječi učiteljstvo, a također i voditelji političke inteligencije. Da je tome tako, vidi se iz tčga, kako se spomenuti faktori drže prema dva naša kardinalna zahtjeva: izjednačenju materijalnoga našega stanja sa državnim i zemaljskim činovništvom i prema akademičkoj naobrazbi učiteljstva. Čini nam se, kao da oblasti i parlamentarni krugovi žele, da školu i učiteljstvo utuku. Prije 40 godina obećao je austrijski državni zakon, da se mora učiteljstvo tako plaćati, da se može posvetiti posvema svome zvanju i da uzmogne svoju obitelj pristojno odgojiti. Učiteljske škole su bile tako organizovane, da su se mogle punim pravom usporediti sa srednjim školama.

A danas?! Učiteljstvo je prisiljeno vapiti: Ne možemo živjeti! Učiteljstvo hlepi za nuzgrednom zaslužbom, što mu šteti ugledu, ali žalibože moramo danas priznati, da je za učitelja prave sreća, može li dobiti kakve druge zaslužbe, da se može prehraniti, inače se mora zaduživati ili krasti svojoj djeci majčin miraz.

A učiteljske škole? Te će pomalo postati građanske škole za crkveno pjevanje i glazbu.

Učiteljstvo zahtjeva visokoškolsku naobrazbu. Učinilo je do danas mnogo za taj svoj zahtjev. Član školske komisije Narodnoga Vijeća, koji ne spada naprednjacima nego konservativnim krugovima, proglasio je u jednom sijelu toga Vijeća, da našem zahtjevu nijesu na putu važne zapreke, ali oživotvorenje toga učiteljskog postulata sprečavaju samo obziri na materijalno stanje učiteljstva, koje bi odmah zatim moralo uslijediti.

Kako nas četrdesetgodišnje iskustvo uči, ne može učiteljstvo očekivati provedenje svojih glavnih životnih zahtjeva od viših oblasti, jerbo kad bi to bile htjele i kad bi bile školi i učiteljstvu prijaznije, bile bi

već davno mogle naći put do više učiteljske naobrazbe i bolje plaće.

Obratit nam se je do naroda i svagdje propagovati krvavu potrebu akademičke naobrazbe za učiteljstvo.

*

Allgemeine Deutsche Lehrerzeitung (čednik, izlazi u Gothi, Njemačka, stoji 8 maraka, urednik je Ernest Linde, učitelj.

U 2. ovogodišnjem broju ima na prvom mjestu članak: Darf die Religion Privatsache sein? (Eine Buchbesprechung).

»Vjera je privatna stvar«: s ovom rečenicom tjera socijalna demokracija vjeru iz državnog života, iz škole, iz javnosti i određuje joj mjesto jedino u području individualnog života.

Da ispituju ovaj nazor, četiri su poznata strukovnjaka i pisca držala po jedno predavanje u Frankfurtu na M. obravnavajući ova temata: 1. Vjera i znanost (Veit), 2. Vjera i politika (Foerster), 3. Vjera i uzgoj (Schuster), 4. Vjerska propaganda (Bornemann). Predavanja su i tiskana i sadržavaju lijepih misli.

Za spas svoje duše je svaki za se odgovoran, u tom smislu je vjera privatna stvar, ali zatvoriti ju u granice privatna života ne možemo niti smijemo: vjera teži u skupnost, da tamo djeluje i priznanje steće. Bez toga bi ona morala zakržljivati, kako sve ono, što je iz društva isključeno.

Znanost je opća stvar, to nitko ne poriče. Pravom tvrdi Veit, da znanost i umjetnost ne mogu nadoknaditi vjeru. Duboku žudnju u nama ne može utišati ni znanost ni umjetnost: to čini samo vjera. Znanost hoće da svijet podvrže čovjeku za njegovo mišljenje, vjera pako za njegovo djelovanje t. j. ona mu odgovara na pitanja: Što činiš s tvojim bićem? Koliko vrijede stvari? koja su zla, koja moraš izbjegavati? za kojim dobrima moraš težiti?

Foerster veli, da kršćanina u politiku tjera ljubav. Zdravlje, osjegurana egzi-

stencija, nacionalna sloboda i moć jednoga naroda, to su ljudska dobra; ako i vjera posjeduje najveće dobro samo u Bogu, a sva ona ona dobra u relativnosti spoznava, ipak moramo nastojati, da ih posjedujemo i uzdržimo. Kršćanstvo ne sadržava političkoga individualnoga programa, ipak moraju političke ličnosti biti pune vjersko-čudorednog duha.

Schuster predava o »Vjeri i uzgoju«. On vidi cilj uzgoja u »čudoređnoj ličnosti«, koju se pak ne može bez vjere ni pomisliti. Cilj religijske škol. nastave jest u prvom redu širenje religijske naobrazbe, a nije u prvom redu direktno religijski cilj. Sposobnost za prosuđivanje vjerskih i čudorednih stvari, nauke u ovom pogledu: to je našim izobraženima najprije vrlo nužno. Izriče se protiv toga, da nastava u moralu zamjeni vjeronauk. Bornemann je protiv krivim religijskim reklamama, ali veli da poštovanje tuđega uvjerenja i nježnost religijskog čuvstva nemaju uzroka, da osude religiju, da se odreće propagande. Dozvoljava se svaka vrsta propagande dandanas: Materijalizam, ateizam, monizam, heckelizam, spiritizam i okultizam, etička i estetička kultura tjeraju najbezobzirniju propagandu i poplavljuju naš puk sa svojim produktima: zašto da bude jedina religija odsudena na mučanje?

Mladi Hrvat.

Izašao je početkom godine 1. broj »Mladog Hrvata« u Tomičičevoj tiskari u Opatici. Urednik je lista učitelj i hrv. književnik Viktor Car Emin. Suređuju Nazor, Katalinić, Milaković i dr. Lijep je »Mladi Hrvat«. Izlazi prvoga svakoga mjeseca i stoji 2 krune na godinu; učenici plaćaju K 170. Gradivo 1. broja je birano. Preplatite i širite ovu novinu među mladim svijetom.

Lične i školske vijesti.

Pazinski kotar.

Krbune. Dne 3. julija bila je komisionalna rasprava za ustanovljenje škole u Krbunama.

U Milotičevu brijegu kod Gračišća otvorit će se nova škola.

Imenovanje. Podučitelj u Pazinu, Ante Opašić, imenovan je službenim putem učiteljem III. reda na četverorazrednoj hrv. mješovitog školi u Pazinu.

Roditeljski sastanak u Zarečju,

Prema odredbama § 120. škol. nastavnog reda držao je učitelj Ivan Medvedić u Zarečju dne 12. XII. 1909. u 2 sata po podne roditeljski sastanak. Pozvao je roditelje po djeci. Svi roditelji se odazvaše i bijahu vrlo zadovoljni, te obećaše učitelju, da će mu biti na ruku i glede uzgoja i glede napretka u naukama.

Drugoga dne bijahu u školi sva djeca osim jednoga bolesnika.

Koparski kotar.

Buzet. Dvorazredna dječaćka i dvorazredna djevojačka hrvat. škola u Buzetu združiti će se u četverorazrednu mješovitu školu. Mjesta bit će sistemizovana ovako: Nadučitelj I. reda, učitelj II. reda, učiteljica III. i podučiteljica.

Nova škola. Radi se o osnutku škole u Danama, u općini Buzet. Dane spadaju pod bližnju školu u Vodicama, koja spada pod kotar Voloski.

Krčki i Lošinjski kotar.

Baška. Kao delegat zemaljskoga odbora u kuratoriju za Nautičko-trgovinski tečaj u Baški imenovan je g. Mate P. Dorčić.

Potpore za zabavišta. Zemaljski odbor doznačio je općini Baški kruna 900 za tamošnje zabavište, za ono u Velom Lošinju kruna 300, a za zabavište u Cresu 150 kruna.

Sistemizovano katehetsko mjesto. C. kr. pokr. škol. vijeće sistemizovalo je za pučku mušku školu u Cresu mjesto za posebnoga vjeroučitelja.

Potpore. Za večernji tečaj u obrtnom risanju u Cresu doznačio je zem. odbor K 200 potpore za škol. god. 1909. 1910.

Voloski kotar.

Sv. Matej. Početkom tekuće škol. godine bi imenovana učiteljicom II. reda na pučkoj školi u Sv. Mateju gđica Marija Hajdinger.

Vjenčanje.

Gospođica Marica Bogović, učiteljica u Voloskom, pošla je dne 10. I. 1910. za gosp. Dr. Antu Kraljića, kand. odv.

Naša srdačna čestitanja.

Pulski kotar.

Pula. Prvi razred građanske škole u Puli razdijeljen je ove škol. godine u dvije paralelke.